

Algemene Rekenkamer

Gemeente Hengelo

Postbus 18
7550 AA Hengelo

Onderwerp	Zaaknummer	Uw kenmerk	Datum
Reactie proeftuinen aardgasvrije wijken n.a.v. Algemeen Rekenkamerrapport			19-06-2020

Geachte heer Visser,

Wij hebben kennisgenomen van uw onderzoek naar het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW). Als geselecteerde gemeenten met een 'proeftuin' in het kader van dit programma vinden wij het nuttig dat uw Rekenkamer zich heeft verdiept in het programma en de complexiteit van het thema aardgasvrije wijken. Door middel van deze brief willen wij een aantal additionele zaken onder uw aandacht brengen.

De omschakeling naar een CO₂-neutrale en aardgasvrije samenleving is een van de grootste opgaven sinds de wederopbouw. Een opgave waarbij we als overheden schouder aan schouder staan om te beproeven, leren en realiseren.

Hoewel uw Rekenkamer zich bij het rapport richt op de verantwoordelijkheid van de minister en het ministerie van BZK, voelen wij ons als decentrale overheden die in PAW-verband de eerste ervaringen met het aardgasvrij opdoen, ook aangesproken. We hadden het dan ook gewaardeerd wanneer we als een van de verantwoordelijke partijen, als medeoverheid, als regisseur van de warmtetransitie in de gebouwde omgeving, gevraagd waren naar onze ervaringen en inzet. Bijvoorbeeld als het gaat om de bestemming van de decentralisatie-uitkering. Wij hadden deze graag met u gedeeld als onderdeel van uw onderzoek.

Het begint met ambitie

In het verdrag van Parijs hebben landen met elkaar afspraken gemaakt over het terugdringen van de CO₂-uitstoot, in Nederland hebben partijen die vertaald en vastgelegd in het Klimaatakkoord. Afspraken op het gebied van onder andere de gebouwde omgeving, de wijkaanpak en de Transitievisie Warmte. U verwijst hiernaar in uw onderzoek. We spraken in het Klimaatakkoord af dat iedere partij de gemaakte afspraken nakomt.

Het kabinet wil dat Nederland in 2050 aardgasvrij is. Deze ambitie vergt een flinke inspanning van iedere Nederlander. Het is een opgave die ons allen vroeg of laat gaat raken. Daarom is een inclusieve aanpak noodzakelijk. Een aanpak waarbij iedereen de gelegenheid krijgt om mee te doen en de overstap naar een duurzaam alternatief haalbaar en betaalbaar is. Woonlastenneutraal, zo hebben we het met elkaar in het Klimaatakkoord afgesproken. Voor ons is daarbij belangrijk dat mensen er niet op achteruit gaan en het te allen tijde betaalbaar blijft.

Een complexe, veelomvattende opgave

Hoe we die ambities kunnen waarmaken is een complexe, veelomvattende opgave waar geen enkelvoudige oplossing voor bestaat. Het Programma Aardgasvrije Wijken is opgestart met als doel praktijkervaring op te doen met het aardgasvrij maken van bestaande gebouwen en te leren op welke wijze de wijkgerichte aanpak kan worden ingericht en opgeschaald. Op dit moment doen 27 gemeenten vanuit alle windstreken van het land praktijkervaring op. Dat is op deze schaal nog

nooit eerder gebeurd in Nederland. Hier leren we op 'kleine schaal' wat nodig is om bestaande wijken van het aardgas te halen zodat we straks kunnen versnellen.

De opgave naar aardgasvrij vergt goede relaties, onderlinge samenwerking en een passende organisatiestructuur. Het is een opgave waarbij de belangen van veel partijen, soms conflicterend, soms onverenigbaar, maar altijd relevant zijn. Belangen van individuele woningeigenaren, Verenigingen van Eigenaren, woningcorporaties, energie-infrabeheerders en vele andere eigenaren en gebruikers. Belangen die vragen om afstemming, weging en goede timing. Het opbouwen van goede relaties met respect voor elkaar vraagt tijd. Het is echter evident dat dit goed moet gebeuren, aangezien we nog dertig jaar intensieve samenwerking voor de boeg hebben.

Zorgplicht gemeenten

Als gemeenten dragen we de verantwoordelijkheid voor een zorgvuldige aanpak vanuit de zorgplicht naar onze inwoners. We voeren gesprekken met onze inwoners en andere partijen. Wij staan in zaaltjes en zitten aan keukentafels om de gemaakte afspraken uit het Klimaatakkoord uit te leggen. Communicatie met inwoners, participatie en het organiseren van draagvlak zijn processen die zorgvuldig moeten plaatsvinden. We vragen mensen om afscheid te nemen van goed functionerende ketels en het bekende op te geven voor iets nieuws. We verleiden zo veel als we kunnen, maar deze besluiten gaan niet over één nacht ijs. Mensen hebben onzekerheden: ze weten niet waar ze moeten beginnen, wat het gaat kosten, wie het gaat betalen en hoe het zit met garanties. Het aardgasvrij maken van bestaande wijken kost tijd. Dat is niet iets dat we even in een paar jaar regelen.

PAW is de eerste stap

U vraagt zich af: Zouden gemeentelijke plannen zijn doorgegaan zonder de PAW-bijdrage? Ons antwoord op uw vraag is unaniem "nee, niet op deze manier en in deze omvang". De PAW-bijdrage is een belangrijke steun in de rug welke er toe heeft geleid dat we uit de startblokken zijn gekomen. Een bijdrage die onontbeerlijk is voor innovaties en versnelling. Zonder deze bijdrage was de lokale samenwerking niet op het punt waar we nu staan, waren projectorganisaties voor deze en volgende wijken en dorpen niet ingericht, stonden we minder frequent in zaaltjes om bewoners te informeren over klimaatdoelen en plannen en zaten we niet aan keukentafels om met onze inwoners te praten over wat aardgasvrij betekent. Zonder deze bijdrage was het onderwerp niet op deze manier op de agenda gekomen, was het minder in de media zichtbaar geweest en hadden bewoners en ondernemers niet de overtuiging gehad dat dit ook van hen een verandering vraagt.

In onze toegekende plannen hielden we al rekening met de complexiteit van het vraagstuk. Er is geen handboek. Onze praktijkervaringen leren ons echter dat processen nog intensiever zijn dan we vooraf dachten. We leren door te doen. Onze gemeenten steken de nek uit terwijl het benodigde instrumentarium onvoldoende op orde is. We nemen onze verantwoordelijkheid om gezamenlijk knelpunten te signaleren en deze te helpen oplossen. We zijn direct gestart met de praktijk door in onze wijken met inwoners aan de slag te gaan.

De belofte van een betaalbaar en woonlastenneutraal alternatief blijkt van veel factoren afhankelijk te zijn. Veel studies zijn nog in uitvoering, zoals naar de ontwikkeling van woningwaarde door aardgasvrijmaatregelen, gebouw gebonden financiering, standaarden en streefwaarden. Ook het benodigd instrumentarium op juridisch en organisatorisch gebied is (nog) niet beschikbaar. Deze middelen zijn noodzakelijk om ons als gemeenten te equiperen om de regierol uit te kunnen voeren. Bovendien moeten de financiële middelen toereikend zijn om deze decentralisatie uit te voeren, de benodigde formatie te bekostigen en de warmtetransitie voor onze inwoners én partners in de stad haalbaar en betaalbaar te maken. Ook de investeringsruimte van de woningcorporaties is daarbij een aandachtspunt. Hierbij zijn we afhankelijk van de toezeggingen van het kabinet. Wij vertrouwen erop dat zij haar afspraken nakomt en de ervaring die wij in de proeftuinen opdoen benut om te komen tot de juiste randvoorwaarden op landelijk niveau.

Een integrale aanpak beperkt maatschappelijke kosten

De opgave naar aardgasvrij is een opgave die vraagt om een integrale aanpak, zoals die bij de wijkvernieuwing ook heeft plaatsgevonden. Het vraagt (opnieuw) om aanpassing van werkwijzen binnen gemeentelijke organisaties en over organisaties heen, om van sectoraal werken naar een gebiedsgerichte programmatische aanpak te gaan. Fysieke werkzaamheden worden gecombineerd met sociale opgaven. Het vergroenen van straten en buurten, het tegengaan van hittestress, het reduceren van wateroverlast, het versterken van woningen in het aardbevingsgebied, eenzaamheid en armoede en het creëren van werkgelegenheid zijn thema's die in veel van onze wijken samen worden opgepakt. Zo kunnen we met de energietransitie waarde toevoegen. Daarnaast leidt het combineren van werkzaamheden tot een efficiëntere inrichting van processen. Hierdoor kunnen we de overlast in wijken, straten en woningen zoveel mogelijk beperken. Dit vraagt de nodige voorbereidingstijd, maar voorkomt een hoop maatschappelijke kosten en frustratie bij inwoners.

De opbrengst tot nu toe

Succes wordt zeker niet alleen bepaald door het bereiken van harde doelstellingen. Het leren om te komen tot een betaalbare en opschaalbare aanpak in onze en andere gemeenten is minstens zo belangrijk. We hebben al veel geleerd in onze voorbeeldwijken. We worden als eerste PAW-gemeenten veel gevraagd naar onze bevindingen door andere gemeenten. We delen onze leerervaringen graag, zodat ook anderen ervan kunnen leren. Ook leveren wij waardevolle input aan het Rijk voor het realiseren van de juiste randvoorwaarden op landelijk niveau. Zo kunnen we voor iedereen een haalbare en betaalbare energietransitie bereiken. Voor meer informatie over onze leerervaringen verwijzen we u graag naar de reflectieve monitor, welke in januari 2020 is gepubliceerd en reeds in de Tweede Kamer is behandeld.

Geef ons de ruimte om blijvend te leren en experimenteren

Effectief leren is uiterst doelmatig en blijft ontzettend noodzakelijk. Wij gaan aan de minister van BZK, de minister van EZK en de Tweede Kamer verzoeken: geef ons blijvend de ruimte om maximaal te leren en experimenteren en ondersteun ons daarbij financieel. De opgave is groot. Om in 2050 aardgasvrij te zijn, moeten nog ongeveer 7,8 miljoen woningen en 1 miljoen andere gebouwen worden aangepakt. Het is daarom ook enorm belangrijk om in dit stadium in te zetten op het opdoen van leerervaringen en het signaleren, adresseren en helpen oplossen van knelpunten. Wij nemen dit met onze eerste voorbeeldwijken uiterst serieus.

We nodigen uw Rekenkamer graag uit voor een werkbezoek. U bent van harte welkom een kijkje in onze praktijk te nemen om uit eerste hand te horen wat de impact van een PAW-project in een wijk is. In een rondgang langs de PAW-gemeenten hebben we geen aanwijzing gevonden dat de inzet van de decentralisatie-uitkering niet doelmatig en doeltreffend is. Veelal staan deze middelen gereserveerd in daartoe ingestelde aardgasvrije-wijken-reserves die pas kunnen worden aangewend na een raadsbesluit.

Ook nodigen we de Algemene Rekenkamer van harte uit en gaan we de minister van BZK, de minister van EZK en Tweede Kamerleden uitnodigen om met ons in gesprek te blijven over onze opgedane leerervaringen, de benodigde randvoorwaarden op landelijk niveau en de wijze waarop we samen de kosten kunnen verlagen en de maatschappelijke acceptatie kunnen vergroten. Samenwerken, blijven leren en experimenteren en een inclusieve aanpak blijven noodzakelijk om de warmtetransitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar te maken.

In afwachting van uw reactie,

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Hengelo,
de secretaris, de burgemeester,

Namens de proeftuinen aardgasvrije wijken:

